

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 8 april 1930 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 161 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 254 i andra kammaren av herr *Olsson i Mellerud m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, att lagens tillämpning måtte utsträckas att omfatta även silikos.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttranden av medicinalstyrelsen och socialstyrelsen. De yttranden, som i anledning härav kommit utskottet till handa, finnas fogade såsom bilagor vid detta utlåtande; och hänvisar utskottet till desamma innehåll.

Lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar tillkom vid fjolårets riksdag efter förslag från Kungl. Maj:t och har trätt i kraft den 1 januari innevarande år. Vid fastställande av försäkringens omfattning utgick man från att densamma endast skulle avse sådana sjukdomar, vilkas uppkomst lätt kunde ledas tillbaka till arbetet eller de omständigheter, varunder detsamma bedrevs. Framställt förslag att bland yrkessjukdomarna upptaga sådan lungsjukdom (silikos), som förekommer hos arbetare i fältspatkvarnar, vann i brist på utredning i nämnda avseende icke riksdagens bifall.

Såsom framgår av de i ärendet avgivna yttrandena har emellertid numera ådagalagts, att silikosen, som uppkommer genom habituell inhalation av kisel-syrehaltigt damm, måste betraktas som en typisk yrkessjukdom. Men även andra stenarter än de kisel-syrehaltiga kunna förorsaka s. k. stendammslunga under utövning av yrkesarbete. Det läres för övrigt knappast vara möjligt att enbart på de objektiva undersökningsfynden under den sjukes livstid skilja mellan silikoslunga (förorsakad av kisel-syrehaltigt damm) och t. ex. chalikoslunga (förorsakad av kalkstensdamm). Enligt vad utskottet inhämtat har också inom den medicinska nomenklaturen blivit vanligt att använda beteck-

Utskottet.

ningen silicos i den vidsträcktare betydelse att den blivit likvärdig med beteckningen stendammslunga. Vid sådant förhållande har det syntts utskottet erforderligt att bland de sjukdomsalstrande ämnen och fysiska fenomen, som omfattas av den ifrågavarande lagstiftningen, jämväl upptaga stendamm.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna I: 161 och II: 254 måtte för sin del antaga följande

L a g

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Häri genom förordnas, att 1 § lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Den, som jämlikt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete är försäkrad för skada till följd av sådant olycksfall, skall anses vara försäkrad jämväl för yrkessjukdom, som uteslutande eller till övervägande del framkallats genom inverkan av

arsenik eller förening därav,
 bly eller legering eller förening därav,
 kvicksilver eller amalgam eller förening därav,
 fosfor eller förening därav,
 stendamm,
 strålade värme eller ljus,
 röntgenstrålar eller radium,
 mjältbrandssmitta.

Beträffande — — — — — stadgas.

Arbete — — — — — farligt arbete.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1931 men skall icke äga tillämpning ifråga om sådan av stendamm framkallad yrkessjukdom, som yppats före nämnda dag, och ej heller beträffande dylik yrkessjukdom, som yppats senare, därest arbetaren icke efter lagens ikraftträdande varit sysselsatt med arbete i verksamhet, där arbetarna äro utsatta för inverkan av den art, som framkallat sjukdomen.

Stockholm den 8 april 1930.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman*, *Sigfrid Hansson**, *Thorberg* och *Mellén**, fröken *Hesselgren** samt herrar *Hagman**, *Granström** och *Löfvander*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Johanson* i Hallagården, *Andersson* i Rasjön, *Johansson* i Sollefteå, *Aronson*, *Sandström*, *Hansson* i Trollhättan och *Osberg*.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Kungl. Medicinalstyrelsen.

Bil. A.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Enligt ämbetsskrivelse den 31 januari 1930 från Kungl. Socialdepartementet har Kungl. Maj:t anbefallt Medicinalstyrelsen att avgiva och till Riksdagens andra lagutskott senast den 20 februari 1930 överlämna yttrande över två inom Riksdagen väckta motioner, *dels* nr 161 i första kammaren i fråga om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, *dels* ock nr 254 i andra kammaren i samma ämne.

Till åttlydnad härav får Medicinalstyrelsen härmed överlämna i avskrift en av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, docenten Oscar Lindbom i ärendet avgiven P. M. samt i anslutning till innehållet i nämnda P. M. såsom eget yttrande anförä, att väl grundade skäl synas föreligga för upptagande av silikosen bland de yrkessjukdomar, vilka berättiga till ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Stockholm den 19 februari 1930.

NILS HELLSTRÖM.

Nils Wranne.

C. B. von Mentzer.

P. M.

till handläggningen av ärendet angående inom riksdagen väckta motioner i fråga om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Såväl av den av doktor Willi Mascher publicerade utredningen som ock av ett flertal tidigare publikationer i den amerikanska, engelska och tyska facklitteraturen framgår med full tydlighet, att silikosen måste betraktas såsom en typisk yrkessjukdom, vars uppkomst utan större svårighet kan ledas tillbaka till arbetet eller därmed sammanhängande förhållanden, samt att den erbjuder en väl avgränsad sjukdomsbild, som med hjälp av gängse undersökningsmetoder i regel kan lätt diagnosticeras och särskiljas från andra, av annan anledning uppkomna sjukdomar. Enligt min mening föreligga därför väl grundade skäl för att — såsom också i andra länder skett — upptaga silikosen bland de yrkessjukdomar, vilka berättiga till ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Stockholm den 16 februari 1930.

OSCAR LINDBOM.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

L. Odenfalk.

Kungl. Socialstyrelsen.

Bil. B.

Stockholm den 7 mars 1930.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 31 januari 1930 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till Riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över två inom Riksdagen väckta motioner, *dels* nr 161 i första kammaren i fråga om utvidgning av tillämpningsrådet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, *dels* *ock* nr 254 i andra kammaren i samma ämne. Till fullgörande härav får socialstyrelsen, som i ärendet samrätt med sin sakkunnige för hygieniska frågor, anföra följande.

Av den ganska rika medicinska litteraturen i ämnet liksom av den utav doktor Mascher utarbetade redogörelse, som fogats såsom bilaga till förevarande motioner, framgår, att sjukdomen silikos (stenlunga) uppkommer genom inandning under längre tid, oftast under årtal, av damm i rikligare mängd från ämnen med hög kiselsyrehalt, vanligen sandsten, flinta, fältspat, kvarts eller granit. Inandning av dylikt damm under anförda förhållanden kan icke tänkas förekomma annat än i samband med arbete, vid vilket angivna ämnen äro föremål för behandling. Sjukdomen ifråga måste därför anses vara en utpräglad yrkessjukdom.

Sjukdomen har förr varit svår att diagnosticera och avskilja från andra av annan anledning uppkomna sjukdomar med liknande symtom, men tack vare våra moderna kliniska undersökningsmetoder är detta nu möjligt. Det mest utmärkande kliniska symtomet på silikos utgöres av en alltmer tilltagande andnöd på grund av de genom stendammets åstadkomna förändringarna i lungvävnaden. I tidigare stadier av sjukdomen liksom mängden gång även vid tämligen framskridna processer kunna emellertid inga sjukliga förändringar av lungorna eller endast relativt obetydliga sådana konstateras genom vanlig undersökning av lungorna. Däremot ger röntgenbilden i regel tydlig upplysning om de för silikos typiska lungförändringarna. Silikos kompliceras ofta av luftrörskatarrer eller tuberkolus, vilket gör att den primära sjukdomsorsaken lätt kan förbises vid vanlig lungundersökning. Genom röntgenfotogram kan vid sådana fall dock den primära silikotiska sjukdomsprocessen upptäckas, om också röntgenbilden vid dylika komplikationer kan avvika från den vid ren silikos vanliga och typiska. För diagnosticerandet av silikos är sålunda en röntgenundersökning av det misstänkta sjukdomsfallet nödvändig.

I överensstämmelse med vad som från vederbörande ämbetsverks sida uttals under förarbetena till den förra året antagna lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar ansåg 1929 års Riksdag, i likhet med föredragande departementschefen, att det med hänsyn till svårigheten att diagnosticera yrkessjukdomarna vore nödvändigt att begränsa försäkringen till sådana yrkessjukdomar, som i regel kunna tydligt skiljas från sjukdomar uppkomna av annan anledning. På grund av vad i det föregående anförts anser socialstyrelsen, att silikosen är en sjukdom av den art, att den i enlighet med de sålunda angivna förutsättningarna bör upptagas bland de yrkessjukdomar, som berättiga till ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

För att söka erhålla en uppfattning om i vilken omfattning silikos förekommer i vårt land samt antalet och arten av de arbetsställen, där sjukdomen kan tänkas uppkomma, ävensom antalet arbetare, vilka kunna beräknas vara utsatta för risken att ådraga sig sjukdomen, har styrelsen infordrat upplysningar i nämnda hänseenden från samtliga yrkesinspektörer och bergmästare.

Såsom kunde förväntas ha i förstnämnda hänseende några närmare uppgifter icke stått att erhålla genom yrkesinspektörerna och bergmästarna. I allmänhet ha några fall av sjukdomen ej kommit till berörda befattningshavares kännedom. Tvenne yrkesinspektörer rapportera dock sådana fall under åren 1927—1929 (de begärda upplysningarna hade begränsats att avse nämnda år), den ene 1 (vid en fältspatkvärv) och den andre 26 — de sistnämnda samma fall som omförmälas i doktor Maschers redogörelse. Vidare meddelar en bergmästare, att han erfarit, att en vid ett fältspatbrott inom hans distrikt för maskinborrning anställd arbetare skulle hava avlidit år 1927 vid 45 å 50 års ålder på grund av »stenlunga», men har bergmästaren icke kunnat kontrollera riktigheten av denna uppgift.

I de hänseenden i övrigt, vari upplysningar begärts, ha de olika befattningshavarna lämnat mer eller mindre utförliga svar. En sammanfattning härav, återgivande det väsentliga innehållet i deras yttranden, överlämnas såsom särskild bilaga.

Av de inkomna svaren framgår, att ett ganska stort antal arbetare sysselsättes under sådana förhållanden, att man måste räkna med en viss större eller mindre risk för uppkomsten av silikos. Huru stor denna risk i själva verket är i de olika fallen torde endast en ingående, av läkare utförd undersökning kunna utvisa.

Sedan många år tillbaka har ett betydelsefullt arbete till bekämpande av dammfaran bedrivits av yrkesinspektionen, varom bl. a. dess årsberättelser innehålla många vittnesbörd. Sedan numera ifrågavarande sjukdom och riskerna för dess uppkomst blivit mera allmänt kända, torde det vara att förvänta, att yrkesinspektionens befattningshavare komma att ägna speciell uppmärksamhet åt denna hälsofara och dess förebyggande.

Ett viktigt led i strävandena att bekämpa ifrågavarande hälsofara anser styrelsen vara, att obligatorisk läkarundersökning införes i syfte att förhindra, att arbetare, vilka av ena eller andra anledningen icke äro lämpliga därtill, anställas i arbete, som utsätter dem för risk att ådraga sig silikos. I ändamål att i tid kunna upptäcka eventuellt förefintlig fara och vidtaga för dess avvärijande erforderliga åtgärder synes denna anordning vidare böra kompletteras med föreskrift om periodiskt återkommande läkarundersökning av de arbetare, som sysselsätts i det farliga arbetet.

Anordnandet av dylika läkarundersökningar är för övrigt ett spørsmål av mera allmän räckvidd, vilket erhållit en ökad aktualitet genom yrkessjukdomsförsäkringen, och synes frågan i sin helhet lämpligen böra upptagas till behandling i samband med den blivande revisionen av lagen om arbetarskydd. Här berörda uppfattning har också kommit till uttryck i socialstyrelsens, riks-försäkringsanstaltens och medicinalstyrelsens gemensamma utlåtande den 21 april 1928 med förslag i frågan om ersättning för yrkessjukdomar, däri ämbetsverken i förevarande avseende anföra bl. a. följande:

»Ett annat spørsmål torde i detta sammanhang jämväl böra beaktas.

Vid olycksfallsskador utgår ersättning principiellt oberoende av arbetarens allmänna hälsotillstånd före olycksfallet. Någon anledning att tillämpa annan princip, då det gäller yrkessjukdom, finnes icke.

En annan sak är, att arbetare i ur yrkessjukdomssynpunkt särskilt farliga yrken före anställningen underkastas läkarundersökning och efter antagande periodvis undersökas av läkare. Denna anordning bör vara till fördel för så-

väl arbetsgivaren som arbetaren. Arbetsgivaren har intresse av att hans arbetare äro fria från anlag, som göra dem olämpliga för just det arbete, som förekommer vid hans företag, och för arbetarna måste det ju vara ett önskemål, att deras arbete icke är av sådan art, som för deras kropps-konstitution kan vara särskilt farlig.

Enligt ämbetsverkens mening vore det en given fördel, om obligatorisk läkarundersökning ägde rum före anställning i ur yrkessjukdomssynpunkt särskilt farliga yrken och sedermera periodvis. Då denna fråga emellertid torde böra lösas i samband med en revision av lagen om arbetarskydd, hava ämbetsverken funnit sig icke böra i detta sammanhang framlägga förslag till bestämmelser i ämnet.»

GUNNAR HUSS.

W. Stenholm.

Sammanfattning av yrkesinspektörernas och bergmästarnas yttranden angående antalet och arten av de arbetsställen, där silikos (stenlunga) kan tänkas uppkomma, ävensom antalet arbetare, vilka kunna beräknas vara utsatta för risken att ådraga sig sjukdomen.

Yrkesinspektören i första distriktet. Ett 20-tal arbetsställen finnas registerförda, där stenlunga kan tänkas uppkomma, och antalet arbetare, vilka kunna beräknas vara utsatta för risken att ådraga sig sjukdomen, uppgår till drygt 200.

Yrkesinspektören i andra distriktet. Sjukdomen kan tänkas uppkomma vid sandblåstringsanläggningarna vid gjuterier, järnverk och mekaniska verkstäder. Å dessa arbetsplatser utsätts arbetarna för ett fint sanddamm, som till största delen utgöres av kvarts. Antalet sandblåstringsanläggningar torde uppgå till c:a 50 och vid varje anläggning sysselsättas 1 å 3 man.

Arbetet vid de vid stål-gjuterierna befintliga renserierna för stål-gjutgodset torde även innebära risk för sjukdomen i fråga. Vid dessa renserier behandlas det med gjuterisand bemängda stål-gjutgodset med luftmejslar, slipskivor och luftblåsning och sprides härvid ett fint damm, vilket till största delen utgöres av kvarts. Antalet större stål-gjuterier är 5, vartill komma några mindre. Vid de större sysselsättas 10 å 15 man med stål-godsrensning och vid de mindre 2 å 5 man. Hela antalet torde uppgå till 75 å 100 man. Tuberkulos har här ansetts såsom en ganska vanlig sjukdom och torde måhända en del fall ha varit att hänföra till silikos, fastän uppmärksamheten ej riktats därpå.

Vid de inom distriktet befintliga 5 stålverken bearbetas kvartsen i kvartskvarnar men äro dessa kvarnar anordnade på ett ganska tillfredsställande sätt. Särskilt på senare år ha förbättringar med avseende på kvartsdammets bortskaffande vidtagits. Förr voro fall av tuberkulos ganska vanliga vid kvartskvarnarna men intaga dessa anläggningar numera ej någon särställning i berörda avseende. Antalet arbetare vid ifrågavarande kvartskvarnar uppgår till ett 30-tal.

Stenhuggerier, där avsevärdare olägenheter av stendamm kunna tänkas vara för handen, finnas endast i ringa antal, möjligen ett 20-tal med i regel 2 å 3 arbetare på varje arbetsställe. Vidare må omnämnas stenkrossar för väg- och byggnadsändamål. Dessa krossar äro emellertid vanligen igång en-

dast vissa tider på året, varför de icke torde böra tilläggas någon större betydelse i förevarande sammanhang. Vid en stor del av dem har man för övrigt anordnat vattenspolning för att binda dammet.

En industri, inom vilken förut tuberkulosen varit mycket utbredd men där hälsotillståndet under de senaste tio åren betydligt förbättrats, är stål- och metallmanufakturen i Eskilstuna. Särskilt voro arbetarna i sliperierna mycket utsatta för denna sjukdom, och har den åsikten gjort sig gällande, att det var sandstenarna med vattenspolning som voro farligast. Numera användas dessa stenar i mycket ringa utsträckning. De hava i allmänhet utbytt mot smärgelskivor (av karborundum), vilka försetts med utsugningsanordning för dammet, och har därigenom hälsofaran i hög grad förminskats.

Yrkesinspektören i tredje distriktet. Inom distriktet finnas 4 arbetsställen, där arbetsmaterial och arbetsförhållanden äro sådana, att »stenlunga» där kan tänkas uppkomma. Sammanlagt 12 arbetare sysselsättas under sådana förhållanden, att de kunna sägas vara utsatta för risken att ådraga sig sjukdomen. Härtill kommer ett 30-tal stenkrossar med ett 150-tal arbetare, som i mindre grad äro utsatta för kiselsyrehaltigt damm men dock så pass mycket, att de måhända icke böra helt förbises i detta sammanhang.

Yrkesinspektören i fjärde distriktet. De industrier, där fara för silikos kan tänkas förefinnas, torde i huvudsak tillhöra yrkesgrupperna brytning och grovbearbetning av sten, finare stenförädlingsindustri samt glasbruk och glasliperier. Hit torde även böra föras vägarbeten.

Vad angår den förstnämnda gruppen synes endast arbetet vid matning av stenkrossar kunna innebära fara för inandning av större mängder kiselsyrehaltigt damm. De härmed sysselsatta arbetarna inom gruppen torde kunna uppskattas till c:a 40.

Inom gruppen finare stenförädlingsindustri förefinnes faran för inandning av damm huvudsakligen vid arbete med sandblåsning och med pneumatiska verktyg och torde antalet härmed sysselsatta arbetare kunna uppskattas till c:a 90.

Inom gruppen glasbruk och glassliperier torde endast de arbetare, som syssla med malning av kvarts och blandning av glasmaterialet, kunna anses vara utsatta för ifrågavarande risk. Dessa arbetares antal torde uppgå till ett 100-tal.

Beträffande vägarbetena är det de med krossning av grus och makadam sysselsatta arbetarna, som kunna anses utsatta för silikatdamm. Dessas antal är svårt att angiva men torde kunna uppskattas till högst 150.

Sammanlagda antalet arbetare, som skulle kunna tänkas vara utsatta för risken att ådraga sig silikos, skulle sålunda utgöra c:a 380. Härvid är emellertid att märka, att arbetet med stenkrossning försiggår ute i fria luften samt att vid de flesta stationära stenkrossar samt även vid de flyttbara vattenspolning är anordnad för dammets bindande. Lungskyddare användas även i ganska stor utsträckning och vid den finare stembearbetningen jämväl skyddsmasker, vari införes tryckluft från samma kompressor, som användes för sandbläster och luftmejslar. Genom denna senare anordning hindras allt damm från att inkomma i mun, näsa och ögon.

Nyss angivna siffra 380 arbetare torde sålunda böra högst betydligt reduceras, om man vill erhålla en uppgift å det antal arbetare, som verkligen äro utsatta för inandning av kiselsyredamm i större mängd.

Yrkesinspektören i femte distriktet. Ifrågavarande sjukdom kan tänkas uppkomma vid en hel del arbetsställen, företrädesvis vid stenhuggerier, stenkrossar o. d., möjligen även vid glasbruk och porslinsfabriker samt vid sandblästring, där lämpliga skyddsanordningar saknas.

Inom distriktet torde finnas åtminstone ett 60-tal större arbetsplatser inom stenhuggeribranschen med tillsammans bortåt 400 man, varav givetvis endast en bråkdel är utsatt för risken att få stenlunga.

De numera vid vägarbeten ofta förekommande stenkrossarna torde kunna anses som farliga arbetsställen i här ifrågavarande avseende, såvida icke det rikligt uppkommande dammet effektivt bindes medelst vattenbegjutning. Ett 100-tal stenkrossverk, varje sysselsättande 5 à 6 man, torde finnas inom distriktet. Under ogynnsamma omständigheter kan nog hela arbetslaget vid en sådan kross bliva utsatt för dammet.

Yrkesinspektören i sjätte distriktet. Inom distriktet finnes blott ett arbetsställe, där material med hög kiselsyrehalt förmales. Fabriken är nybyggd och anordningarna för att hindra dammspridning torde vara så ändamålsenliga som skäligt och möjligt, varför dammfaran bör vara minimal, under förutsättning att arbetarna icke åsidosätta vad på dem skäligen kan ankomma att iakttaga.

Yrkesinspektören i sjunde distriktet. Den i doktor Maschers redogörelse omförmälda silikattegelfabriken är belägen inom detta distrikt. Förutom denna arbetsplats finnes inom distriktet ett antal mindre anläggningar för krossning av kvarts eller sandsten. Dessa äro huvudsakligen avsedda för framställning av infodringsmaterial till stålugnar och drivas vanligen intermitent samt i liten skala, varför sannolikheten för uppkomst av silikos vid dessa arbetsplatser torde vara liten. Sammanlagda antalet arbetare vid denna grupp av arbetsställen torde uppgå till högst 20.

Yrkesinspektören i åttonde distriktet. Beträffande antalet arbetsställen inom distriktet, där silikos kan tänkas uppkomma, samt det sammanlagda arbetarantalet, som kan beräknas vid dem vara utsatta för risken att ådraga sig sjukdomen, synes det vara vanskligt att söka göra en åtminstone någorlunda riktig uppställning. Som riskkällor av ifrågavarande art torde emellertid böra ungefärligen räknas 7 sintringsverk och 50 andra krossverk vid järnverken samt 70 makadamkrossar vid väg- och annat byggnadsarbete. Vid varje verk eller kross synes man kunna räkna med 3 man såsom utsatta för sjukdomsrisk, alltså cirka 127 riskkällor och 381 man. Vidare tillkomma sandblästring och gjutgodsrensning i såväl stål- som järngjuterier, vilka arbeten emellertid synas än svårare att i förevarande avseende bedöma i fråga om antal och risk för sjukdomens uppkomst.

De allvarligaste olägenheterna av ifrågavarande art inom detta distrikt kunna sägas i första hand vara förknippade med järnverkens krossverk och rensningen av gjutgods samt att finna vid ett antal arbetsställen om 25 à 30. De värst utsatta arbetarnas antal torde uppgå till ungefär 150 man.

Yrkesinspektören i nionde distriktet. Arbetsföretag, vid vilka arbetarna kunna tänkas bliva utsatta för kiselsyrehaltigt damm, finnas endast i ringa antal och sysselsätta få arbetare. Vid 15 arbetsställen med tillsammans cirka 110 arbetare förekommer i någon mån kiselsyrehaltigt arbetsmaterial.

Bergmästaren i norra distriktet. Risken att ådraga sig sjukdomen förefinnes icke blott vid själva gruvorna och stembrotten, där särskilt s. k. torrborring medför stora risker, utan även vid bearbetning av sten och malm i stenhuggerier och sliperier samt i anrikningsverk. Några uppgifter rörande antalet av de å farligare ställen sysselsatta arbetarna är bergmästaren icke i tillfälle att lämna.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt. Vid huggning av slipstenar sysselsätas i Orsa 16 vuxna personer i medeltal $2\frac{1}{2}$ månad per år. Då sjukdomsfall icke inträffat, kan man icke anse, att påtaglig risk för sjukdomen förefinnes.

Det enda arbete, som kan medföra risk för sjukdomen, är torrborrning — maskinborrning utan vattenspolning — då arbetaren icke vill använda »lungskyddare» (respiratörer). Torrborrning förekommer mest vid drivning av stigschakt och stigorter, när vid vattenspolning arbetaren blir våt av kringstänkt vatten. Som permanent sysselsättning vid dylikt arbete icke förekommer, kan något visst antal arbetare, utsatta för ifrågavarande risk, icke angivas.

Bergmästaren i östra distriktet. Risk för »stenlunga» torde föreligga vid tvenne arbetsställen inom tillsynsområdet och för ett 10-tal arbetare å vardera stället.

Gruvingenjören för Örebro län, vilken handlägger bergmästargöromålen i nämnda län, meddelar, att inom både gruvdrift och stenindustriell verksamhet skadlig dammbildning äger rum vid utförande av arbete av viss beskaffenhet under vissa arbetsförhållanden.

Vad angår gruvorna sker dammbildning vid borrhningsarbetet, vilket uteslutande verkställes med maskiner. Det härvid uppstående dammet eller mjölet bindes dock i regel genom samtidig vattenspolning genom det ihåliga borrhstålet, varför i dylikt fall inandning av borrhmjöl ej ifrågakommer. S. k. torrborrning äger endast rum, där vattenspolning ej kan ifrågakomma, exempelvis genom att borrhålen äro uppåtriktade och det från borrhålet avgående spolvattnet sålunda skulle väta ned arbetaren. Vid torrborrning är bildningen av bergmjöl betydlig och besvärande och gäller detta särskilt i så kallade stigorter. Under detta mycket osunda arbete skydda sig arbetarna oftast genom användande av andningsskydd för mun och näsa, dock ser man ej sällan, att de uraktlåta att begagna sådant skydd på grund av de fysiska obehag, som äro förenade därmed, såsom hetta, klåda och tyngre andning. Antalet arbetare, sysselsatta med dylikt arbete, varierar betydligt år från år beroende på de gruv- och driftstekniska förhållandena vid varje gruva. Antalet arbetsställen, där stigortsdrivning tid efter annan äger rum och sålunda förutsättningen för sjukdomens uppträdande synes förefinnas, uppgår till 12 å 15 stycken. För lämnande av uppgift å sammanlagda antalet med dylikt arbete sysselsatta arbetare skulle hänvändelse till arbetsgivarna vara erforderlig, vilket tiden ej medgivit.

I fråga om de stenindustriella arbetsställena gäller för tillsynsområdet, att arbetet vid dem bedrivs under sådana förhållanden, att någon fara i anledning av dammbildning knappast kan anses föreligga. Fimmelning i kvarnar av fältspat och kvarts sker dock oftast torrt i så kallad kollergång. Dylikt arbete äger emellertid endast rum vid tvenne arbetsställen och bedrivs där i ringa utsträckning och tidvis (såsom binäring).

Bergmästaren i västra distriktet. Att gruvarbetare vid borrhning, arbetare i krossverk och stenhuggerier äro utsatta för inandning av stenstoff, som kan hava menliga följder, är en känd sak. Man söker därför genom vattenspolning vid borrhning binda stenstoffet eller genom en i möjligaste mån effektiv luftväxling förebygga inandning av större mängder stenstoff.

Emellertid gives det vissa gruvarbeten, som ur ifrågavarande synpunkt äro ganska vådliga, nämligen drivning av s. k. stigorter. I dessa är luftväxlingen dålig och de fyllas under pågående borrhning lätt av ett tjockt stendamm, om borrhningen sker utan vattenspolning. Och det sistnämnda är ej sällan fallet, beroende på att arbetarna ej vilja blöta ner sig av det ur de uppåtriktade borrhålen uttrinnande spolvattnet. I stort sett torde dock detta ha mindre betydelse, när samma arbetare sällan under längre tid och aldrig uteslutande sysselsättes med stigortsdrivning.

Risken att ådraga sig silikos vid arbete i gruva eller stembrott, såsom detta arbete bedrivs inom detta bergmästaredistrikt, torde praktiskt taget vara lika med noll.

Bergmästaren i södra distriktet. Sjukdomen kan tänkas uppkomma vid makadamtillverkning, då granit och gnejs krossas. Vid samtliga stenkrossar har vattenbegjutning föreskrivits men det inträffar, att arbetarna icke bry sig om att se till att vattenbegjutningen blir ordentligt utförd. I ett fall har anordningen till och med satts ur funktion. Vid stenhuggning ute i fria luften torde antagligen risken för sjukdomen vara synnerligen minimal.
